

Η ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΕΡΕΥΝΑ του ΕΚΚΕ για το αξιακό σύμπαν εντός του οποίου κινείται ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας ήταν, όπως υποστηρίχθηκε από όλους τους σχολιαστές της, εξαιρετικά αποκαλυπτική. Δικαίως. Μεγάλα τμήματα της σημερινής ελληνικής κοινωνίας (και όχι μόνο) εκπέμπουν έντονα σήματα πολιτισμικού συντηρητισμού, αναχωρητισμού, ανορθολογισμού.

Ωστόσο, πριν καταδικάσουμε και καταγγείλουμε αυτή τη συντηρητική στροφή, ας προσπαθήσουμε να καταλάβουμε κάποιες πλευρές της, όχι για να τη δικαιολογήσουμε, όπως θα ήθελαν ίσως ορισμένοι, αλλά για να εντοπίσουμε κάποιους από τους λόγους που ωθούν σε αυτή τη στροφή, συμπεριλαμβανομένων των ευθυνών της πολιτικής τάξης, αλλά και αυτών της κοινωνίας των πολιτών.

1) Η αυξανόμενη αδιαφορία για τα κοινά. Από την υπερπολιτικοποίηση των πρώτων χρόνων της μεταπολίτευσης, και γενικότερα των δεκαετιών '70 και '80, περάσαμε στην ιδιωτική αναδίπλωση. Πώς να εξηγήσουμε το φαινόμενο; Ένας από τους λόγους ο οποίος θα έπρεπε να εξεταστεί είναι ότι η πολιτικοποίηση της μεταπολίτευσης, ο ριζοσπαστισμός της, έλαβε αντιπολιτικά χαρακτηριστικά. Αυτό σημαίνει δύο πράγματα: ότι μία ορισμένη –και, βέβαια, άκρως αναγκαία– «είσοδος των μαζών» στην επίσημη πολιτική έλαβε μεν χώρα, αλλά κατά τρόπο κάθετο, και ότι η νέα «πολιτική» κουλτούρα τροφοδοτήθηκε από το συγχρωτισμό της με το κράτος. Η διαδικασία αυτή είχε ημερομηνία λήξης. Αυτό που φαίνεται να μην έχει σαφή ημερομηνία λήξης είναι η κεκτημένη ταχύτητα των κοινωνικών έξεων, οι οποίες πλέον σήμερα αναδιπλασιάζονται σε ένα περιβάλλον παγκοσμιοποίησης, που απειλεί πρώτα και κύρια το ίδιο το λειψό μεν αλλά υπαρκτό εθνικο-κοινωνικό κράτος των δεκαετιών '70 και '80. Τώρα που το κράτος «δεν μπορεί» (στην οικονομία, στην ασφάλεια, κλπ.), τώρα που η πολιτική τάξη «παραλείπεται», η κοινωνία «αντιστέκεται». Και το πλαίσιο της αντίστασης δεν μπορεί παρά να πλαισιώνεται από τις κυρίαρχες θεματικές: του νέο-ατομικισμού, της θρησκοληψίας, του ρατσισμού, του εθνικισμού, της συντήρησης εν γένει. Έστω, αλλά, θα ρωτήσει κάποιος, η κληρονομιά της μεταπολίτευσης, των δημοκρατικών αγώνων, δεν άφησε τίποτα;

2) Όποιος θέτει έτσι το πρόβλημα φαίνεται ότι λίγα πράγματα έχει καταλάβει από την πρόσφατη ελληνική πολιτική ιστορία, αλλά και από την ίδια τη φορά της κίνησης του παγκόσμιου κόσμου μας. Γιατί η αντιπολιτική πολιτικοποίηση της μεταπολίτευσης δεν θέλησε να φτιάξει κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς ικανούς να επεξεργάζονται ιδέες, να συζητούν θέσεις, προτάσεις και προγράμματα, να λειτουργούν διαπλαστικά. Οι ταυτότητες που κατασκεύασε η μεταπολίτευση ήταν άκρως συνοπτικές, όπου τα πάντα κρίνονταν μέσα από την άρθρωση ενός «αντί», ενός «κατά», χωρίς συνάμα να προβαίνει στον συγκεκριμένο αξιακό έλεγχο του περιεχομένου του, αλλά και των μέσων προαγωγής του. Αν κάθε ταυτότητα φτιάχνεται πάντα μέσα από έναν πρωταρχικό αποκλεισμό, οι πρώτοι αποκλεισμένοι του μεταπολιτευτικού ριζοσπαστισμού ήταν πάντα κάποιοι άλλοι, κά-

ποιοι «ξένοι» (και οι εγχώριοι πράκτορές τους, εννοείται) προς την καθαγιασμένη ελληνική αντιστασιακή-αντιιμπεριαλιστική κοινότητα. Οι εξελίξεις που ακολούθησαν το παγκόσμιο '89, ή, μάλλον, ο τρόπος με τον οποίο μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας προσέλαβε τις συνέπειές του ήταν μεταξύ άλλων μέσα από: το «Σκοπιανό», με τον ιδιόμορφο τρόπο τους τα Ίμια και τον Οτσαλάν, το Γιουγκοσλαβικό, τις αστυνομικές ταυτότητες, τη μετανάστευση, την «περιοριστική» οικονομική πολιτική, την αυξανόμενη ανεργία, την οικονομική και κοινωνική ανασφάλεια. Όλα αυτά τα γεγονότα ήταν η μακρόσυρτη διαδικασία του πένθους (περίσσεψαν τα δάκρυα, οι οιμωγές και οι κατάρες...) για μία κοινωνία ήδη «πολιτικοποιημένη», έτοιμη, εξασκημένη δηλαδή από καιρό να τα δεξιωθεί ως απειλές, ως εισβολές σε έναν αρχέγονο αμόλυντο χώρο. Αυτή ήταν η πολιτική και πολιτισμική παρακαταθήκη του μεταπολιτευτικού εθνικο-λαϊκισμού ο οποίος, παρά τα όποια θετικά του στοιχεία («είσοδος των μαζών» στην επίσημη πολιτική), είχε στην πραγματικότητα περισσότερους επί της ουσίας συνεργούς απ' ότι αντιπάλους σε όλες τις πλευρές του πολιτικού φάσματος, κυρίως στην αριστερά. Για να το πούμε διαφορετικά: η πασοκική ηγεμονία των δεκαετιών '70 και '80 μεταφράστηκε σε έναν μετέπειτα έρποντα «εκπασοκισμό» της κοινωνίας και της πολιτικής τάξης, η αποσταθεροποίηση του ανδρεο-παπανδρεϊκού λόγου την πρώτη πενταετία της δεκαετίας του '90 αποδόμησε μεν τον λαϊκισμό, ωστόσο –και την ίδια αυτή στιγμή της αποδόμησής του– τον απελευθέρωσε σε περισσότερο εθνικισμό και ρατσισμό, διασπείροντάς τον σε όλο το πολιτικό και κοινωνικό φάσμα.

3) Επομένως, η οξυμένη αντίδραση με την οποία φαίνεται να απαντά η «κοινωνία» στις προκλήσεις της «νέας εποχής», όπως αυτές αποτυπώνονται γλαφυρά στην έρευνα του ΕΚΚΕ, είναι αναδιπλασιασμένη: ο τρόπος με τον οποίο προσελήφθη η παγκοσμιοποίηση επικάθησε σε προπονημένες κοινωνικο-πολιτικές υποδοχές, οι οποίες δεν συνάντησαν κανένα ουσιαστικό εμπόδιο ώστε να διευρύνουν το ακροατήριό τους. Την ίδια στιγμή, ο εκλογικά κυρίαρχος εκσυγχρονισμός της νέας «εθνικής αυτοπεποίθησης», παρά τα ουσιαστικά του επιτεύγματα (ΟΝΕ, Ευρώπη, σχέσεις με Τουρκία), παρά τις ρητορικές δημόσιες αποστάσεις του από την προσίδια βαριά κληρονομιά του, απέτυχε σε δύο καθοριστικά πεδία, χωρίς καν να δώσει την αναγκαία μάχη: και στο πεδίο μιας επιχείρησης κομματικής μετεξέλιξης του κυβερνώντος κόμματος, αλλά και, συνεπώς, στο πεδίο επεξεργασίας ενός νέου κινητοποιητικού μύθου για την κοινωνία, ικανού να νοηματοδοτήσει μία νέα κοινωνική προσπάθεια. Είναι ακριβώς πάνω σε αυτό το δεύτερο πεδίο, όπου απέτυχαν και ευρύτερα τμήματα της δημοκρατικής και ανανεωτικής αριστεράς, ακόμα και εκείνα τα οποία θα είχαν λόγους να αντιτάσσονται στις μορφές και στο περιεχόμενο που προσλάμβανε το κυβερνητικό εκσυγχρονιστικό εγχείρημα. Με τον τρόπο αυτό, η παραίτηση της πολιτικής ήρθε να συναντήσει και να ενισχύσει την παραίτηση της κοινωνίας. Ό,τι απέμεινε, δεν ήταν παρά το «αιώνιο χθες», η «συνέχεια» δηλαδή ενός ανε-

πιχειρησιακού, ανεπίκαιρου, στρεβλωμένου και χωρίς αρχές αντιστασιακού υποδείγματος απέναντι στις προκλήσεις της «νέας τάξης».

ΚΑΤΑ «ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ»

Γιώργος Γιαννουλόπουλος

ΠΩΣ ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ και ποιά σχέση συνδέει τη φιλελεύθερη νεωτερική πολιτεία με το κράτος-έθνος; Όπως έδειξε ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς στο βιβλίο του *Η εξουσία ως λαός και ως έθνος*, πρόκειται για μια σχέση ιδιαίτερα περίπλοκη, εφόσον η οικουμενική διάσταση της ελευθερίας και του ορθολογισμού αναγκαστικά πραγματώθηκε μέσα στα εθνικά όρια, δημιουργώντας απορίες, αδιέξοδα και αντιφάσεις. Κι ενώ βλέπουμε γύρω μας την αυτοτέλεια των εθνικών κρατών να υποχωρεί σε έναν κόσμο που σταδιακά καταργεί τα σύνορα, ακριβώς αυτές τις αντιφάσεις ανέσυρε στην επιφάνεια η συζήτηση περί έθνους και υπερεθνικών συνόλων, η οποία είχε ήδη αρχίσει στην Ελλάδα και αναζωπυρώθηκε όταν ο αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος επέλεξε να παίξει το σοβινιστικό χαρτί στη διένεξη με το οικουμενικό πατριαρχείο.

Είναι κατανοητή η αντίδραση εκείνων που διαβλέπουν τον κίνδυνο μιας πλανητικής μονοχρωμίας, όταν όλοι θα πουλάμε και θα αγοράζουμε ελεύθερα με την πάνοπλη Αμερική να εγγυάται την ασφαλή κατανάλωση του «πολιτισμού» της. Αλλά και η δική τους πρόταση, έτσι όπως διατυπώνεται από τους υπέρμαχους της εθνικής κυριαρχίας, αριστερούς και δεξιούς, δεν αποτελεί λύση για τον εξής λόγο: αδυνατεί να κατανοήσει την ιδρυτική αντίφαση της σύγχρονης φιλελεύθερης πολιτείας και τονίζει τη μία μόνο πλευρά, το έθνος-κράτος, κατασκευάζοντας έτσι το επικίνδυνο εκείνο μείγμα εντοπιότητας και λαϊκιστικής αντιπαγκοσμιοποίησης που εκτρέφει φοβίες και ταυτίζεται με ό,τι χειρότερο κρύβει μέσα του ο διόλου αμελητέος νεοελληνικός εθνικισμός. Το ξέσπασμα του μακαριώτατου περί «βαρβάρων Τούρκων» που δεν έχουν θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρά την προσπάθειά του να τα μαζέψει εκ των υστέρων, αποτελεί χαρακτηρι-

Ο Αντρέας Πανταζόπουλος διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του ΑΠΘ.

στική και ανατριχιαστική υπόμνηση για το πού μας οδηγεί η άποψη ότι το έθνος είναι η μόνη σανίδα σωτηρίας. Όποιες εντάσεις και να εγείρονται σχετικά με την έννοια της οικουμενικότητας που επικαλείται ο πατριάρχης, η στάση του προκαθήμενου της δικής μας εκκλησίας, στη σημερινή συγκυρία και μέσα στα συγκεκριμένα ιδεολογικά και πολιτικά συμφραζόμενα, δείχνει καθαρά ότι η αντίσταση στη παγκοσμιοποίηση δεν είναι πράξη μονοσήμαντη και αυτονόητα ορθή. Αντίθετα, στην προσπάθεια τους να αποτρέψουν μια επιβλαβή εκδοχή του μέλλοντος, μερικοί σαν τον αρχιεπίσκοπο –και σ' αυτό δεν είναι μόνος– επιστρέφουν στο ζοφερό παρελθόν και ενεργοποιούν τα πιο οπισθοδρομικά ανακλαστικά μιας κοινωνίας, η οποία, όπως έδειξε η πρόσφατη έρευνα του ΕΚΚΕ, διακρίνεται για τον ξενοφοβικό συντηρηισμό της.

Ας μη θεωρηθεί λοιπόν τυχαίο ότι ο κύριος Χριστόδουλος επέλεξε για άλλη μια φορά να θωπεύσει τις εθνικιστικές εμμονές του Χριστεπώνυμου πληρώματος. Ακολουθώντας το παράδειγμα άλλων «τουρκοφάγων» εκμεταλλεύτηκε την ανασφάλεια που μοιραία δημιουργείται όταν κλονίζεται η σιγουριά της ταυτότητας για να σπείρει τον αντιδραστικό λόγο του ελληνικού εθνικισμού που βλέπει παντού εχθρούς του περιούσιου γένους μας. Ένας τρόπος να διατηρήσουμε το μεταφυσικό υπόστρωμα, το οποίο εγγυάται την αδιάλειπτη συνέχεια της ελληνικής ουσίας, είναι να ισχυριστούμε ότι και οι εχθροί μας παρέμειναν οι ίδιοι.

Ο Γιώργος Γιαννουλόπουλος είναι δημοσιογράφος.